

Iedere week zoekt Knack naar misleidende informatie op het internet.

Worden de corona-enquêtes gemanipuleerd?

Voor- en tegenstanders van de coronamaatregelen grijpen de resultaten van online-enquêtes aan ter ondersteuning van hun standpunten. Maar wat als de resultaten van die bevragingen fouten bevatten of gemanipuleerd worden door drukingsgroepen?

Door Rien Emmery, illustratie Serge Baeken

RE-START LIFE #STOPLOCKDOWNRESTARTLIFE, 04/04/2021

Laat jouw stem horen en vul de Grote Corona-enquête in op dinsdag 6 april! We zijn ervan overtuigd dat als jullie massaal deelnemen aan deze enquête we wel degelijk het verschil kunnen maken in de resultaten. (...) En noteer het vanaf dan tweewekelijks op dinsdag in je agenda.

Op 13 april publiceerde Sciensano een periodiek rapport met de bevindingen van zijn zesde Gezondheids-enquête. Die online-enquête peilt al sinds het begin van de coronapandemie naar allerlei indicatoren, waaronder de bereidwilligheid om de maatregelen na te leven en het mentale welzijn van de bevolking. In de pers en op sociale media was er vooral ophef over enkele opvallende cijfers rond suïcide: een kwart van de deelnemers (26%) zou in de enquête hebben laten weten het voorbije jaar zelfmoordgedachten te hebben gehad. Bij jongeren tussen 18 en 29 jaar zou dat zelfs oplopen tot 41%. En sterker nog: 7% van de Belgen zou sinds april 2020 een daadwerkelijke zelfmoordpoging hebben ondernomen.

Op sociale media werden die cijfers, in de aanloop naar de vergadering van het Overlegcomité twee dagen later, aangegrepen om te pleiten voor versoepelingen van de maatregelen en meer aandacht voor mentaal welzijn. Maar

de statistieken klopten niet. Een dag later voegde Sciensano een 'erratum' toe aan het rapport: niet 7% van de respondenten had aangegeven de voorbije 12 maanden een zelfmoordpoging te hebben ondernomen, maar slechts 0,6%. De 7% sloeg op de mensen die in de enquête aangaven ooit een zelfmoordpoging te hebben ondernomen. Hetzelfde was gebeurd bij de cijfers die Sciensano aanvankelijk communiceerde rond zelfmoordgedachten: 26% van de respondenten had aangegeven ooit aan suïcide te hebben gedacht; de voorbije 12 maanden lag dat cijfer op minder dan de helft.

Het Vlaams Expertisecentrum Suïcidepreventie (VLESP) reageerde *not amused* op Twitter: 'Stevige fout. Kan het zo snel mogelijk ook in de pershoek worden aangepast en kan er een officiële rechtzetting komen, Sciensano?' Dat gebeurde daadwerkelijk later op de dag.

Terugslag

Het voorval toont aan hoezeer met een vergrootglas wordt gekeken naar alle indicaties die zouden kunnen wijzen op een 'zelfmoordgolf' als gevolg van de maatregelen. Niemand betwijfelt dat de coronacrisis, de lockdowns en de economische weerslag daarvan hard inhaken op de mentale gezondheid in ons land.

Maar dat weerspiegelt zich, ondanks voorspellingen en beweringen van het tegendeel, niet in een toename van het aantal suïcides – voorlopig toch. Zelfs de gecorrigeerde cijfers in het Sciensano-rapport stroken niet meteen met een recente analyse die het VLESP op 26 maart publiceerde, gebaseerd op voorlopige cijfers voor 2020. Alle beschikbare data wezen daarin net op een daling van het aantal suïcidepogingen ten opzichte van 2019. Een recent onderzoek in 21 landen dat verscheen in *The Lancet Psychiatry* bevestigde die trend: in geen enkel land werd een stijging

Felle tegenstanders van de lockdownmaatregelen mobiliseren op sociale media om de corona-enquêtes in te vullen.

www.restartlife.be

van het aantal zelfmoorden opgetekend tijdens de periode maart-juli 2020.

Dat betekent niet dat er geen waakzaamheid geboden is. Het is aanmerkelijk dat de algemene solidariteitsgevoelens tijdens de eerste coronagolf en lockdown een vroeg positief effect hadden, maar dat de terugslag van de aanspende sociale restricties en economische gevolgen van de pandemie nog volgt.

'Desinformatie'

Behalve de pijnlijke fout in de laatste Sciensano-gezondheidsenquête is er op sociale media al langer een bredere discussie aan de gang over de resultaten en de representativiteit van de online-enquêtes rond de coronacrisis. Behalve de Sciensano-enquête komen daarbij geregeld de tweewekelijkse Grote Coronastudie van de Universiteit Antwerpen en de Motivatiebarometer van de Universiteit Gent in het vizier. De diverse enquêtes proberen op verschillende manieren om een publiek te bereiken maar hebben het moeilijk om een steekproef samen te stellen die de bevolking weerspiegelt. De Universiteit Gent kocht bijvoorbeeld verschillende Facebookadvertenties om mensen aan te moedigen de Motivatiebarometer in te vullen. Sciensano verspreidt zijn oproepen om aan de enquête deel te nemen via sociale media, de pers en andere kanalen zoals wijkcentra en ziekenfondsen. Ze rekenen verder op het sneeuwbal-effect, door deelnemers te vragen hun kennissen uit te nodigen. Sciensano erkent in zijn rapporten de niet-representatieve samenstelling van de uiteindelijke groep respondenten. De enquêtes blijken bovendien te worden ingevuld in Vlaanderen en door vrouwen; jongeren en laagopgeleiden zijn ondervertegenwoordigd. Via wegingsformules probeert men de resultaten nadien te compenseren.

Op 26 maart bleek uit de Grote Coronastudie van de Universiteit Antwerpen, een tweewekelijkse online-enquête, dat een grote meerderheid van de respondenten nieuwe lockdownmaatregelen steunde. Dat resultaat werd door virologen en politici aangegrepen om de kort vooraf afgekondigde vestrengingen te ondersteunen. Maar psychologieprofessor Wouter Duyck noemde de resultaten op Twitter ronduit 'desinformatie', omdat de

steekproef allesbehalve de bevolking zou weerspiegelen: '75% (!) van de deelnemers heeft een diploma hoger onderwijs. Als een thesisstudent zoiets indient is die gebuisd.'

'De depressie nabij'

Uit omrede over de 'politieke recuperatie' van de Grote Coronastudie ontstond onder critici van het coronabeleid een kleine beweging om op grote schaal de bestaande online-enquêtes te gaan invullen. Een van de actiefste stemmen daarin is Re-start Life, een begin dit jaar opgerichte 'nationale burgerbeweging' die pleit voor een ommekeer in de corona-aanpak voor ons land'. Aan Vlaamse kant is de woordvoerder Steven Arrazola de Oñate, ondernemer en lokaal Open VLD-voorzitter in Rotselaar.

Op Facebook moedigde Re-start Life zijn volgers aan om massaal deel te nemen aan de Grote Coronastudie van 6 april en zo de resultaten te beïnvloeden. Honderden mensen gaven gehoor aan de oproep. Na afsluiting van de enquête keek Arrazola de Oñate vervolgens reikhalzend uit naar het effect van de campagne: 'Wanneer krijgen we de resultaten van enquête 34 van de Grote Coronastudie van dinsdag 6 april? Het zou handig zijn mochten we deze allemaal kunnen inkijken VOOR het overlegcomité van morgen.' Toen het rapport vervolgens lang op zich liet wachten – bij het ter perse gaan van deze Knack was het nog niet verschenen – werd dat prompt als verdacht beschouwd.

Periodieke peilingen naar de motivatie en mentale gezondheid van de bevolking zijn een nobele zaak. Ze kunnen een nuttig richtsnoer zijn voor het beleid. Maar online-enquêteurs hebben het wel notoir lastig om tot een representatieve steekproef te komen. Wanneer hun enquêtes de speelbal worden van drukingsgroepen, zullen de vragen over de representativiteit alleen maar toenemen. Ter illustratie, een Facebookreactie op de oproep van Re-start Life om deel te nemen aan de Grote Coronastudie klonk zo: 'Done! En geloof me vrij, volgens de ingevulde gegevens ben ik de depressie nabij' – gevolgd door een knipogende emoji.

Wie met vragen zit rond zelfsliding, kan terecht bij de Zelfmoordlijn via het gratis nummer 1813 of op www.zelfmoord1813.be.

Naar de mentale gezondheid peilen is een nobele zaak. Maar tot een representatieve steekproef komen, is notoir lastig.

